

Eski Türk mezar yazıtları üzerine imdiye kadar birçok bilim adamı tarafından ayrıntılı çalı malar yapılmı tır. Ancak, yazıtların düzeltilen metinlerinde hâlâ tatmin edici açıklamalar bekleyen, anlaşılmayan ve problemlı noktalar mevcuttur. Bu durum, kısmen yazıtların güvenilir kopyalarının veya net foto raflarının mevcut olmayı ndan, kısmen de bazı yanlış okumalardan, daha do rusu farklı yerlerde bulunan mevcut harf gruplarından kaynaklanmaktadır.

Radloff'un yazıtlar hakkındaki ilk eserinin ardından, Vilhelm Thomsen birçok düzeltme yaptı. O dönemden bu yana, Eski Türk yazıt metinleri Hüseyin Namık Orkun ve S. A. Malov tarafından iki kez basıldı. Hem Orkun hem de Malov, yazıtların okunmasında bazı düzeltmeler yaptı, ancak yine de, özellikle Malov'un "Yeniseyskaya pis'mennost' tyurkov" (Moskova-Leningrad 1952) eserinde, eski dönemdeki okuma yanlış lıklarının bazıları devam ettirilmı tır.

Bu yanlış yorumlanan kelimeler arasındaki nadir harf grupları olan $s^2iz\sim s^2z$, $s^2iza\sim s^2za$, $s^2izm\sim s^2zm$ ve $s^2izma\sim s^2zma$ bilhassa önemlidir. Bu harf grupları sırasıyla, imdiye kadar *siz*, *size*, *sizim* ve *sizime* ekinde okundu. Bence, bunlar *esiz!*, *esiz e!*, *esizim!* ve *esizim e!* ekinde okunmalıdır. Böyle okunması için bazı gramatikal deliller var ve ben delilleri, bu harf gruplarının önceden yanlış okundu unu göstermesi bakımından yeterli buluyorum. Makalemde, problemlı harf gruplarının okunu unu tartı mayı ve delilleri ortaya koymayı planlıyorum. Ancak konuya geçmeden önce, *esiz* kelimesinden ve kelimenin acıma ünlemi olarak Orta Türkçe ve modern Türk dillerindeki kullanı ndan bahsedece im.

Bilindi i üzere Orta Türkçe de ortak bir acıma ünlemi vardır. Bu ünlem *esiz~essiz*'dir. Kâ garî sözlü ünde kelimedenden bahseder. O, kelimeyi Arapça *yâ asafâ* kelimesinin tercümesi olarak verir ve kullanı mını öyle örnekler: *essiz anı yigıtlıki* "Yazık! Onun gençli i!" (Atalay Çevirisi, C. I, s. 143) Kâ garî'de kelime *essiz* (C. II, s. 188) ve *esiz* (C. III, s. 51) ekilleri ile iki kez geçer.

Bu ünleme ayrıca Kutadgu Bilig'te de kar ıla ıyoruz. Kelime eserde *isiz* (= *ésiz*) ekinde dir. Yusuf Has Hacib bu ünlemi, özellikle gençli i ve ya lılı ı hakkındaki iirde az da olsa kullanıyor: *isiz bu*

* "On a Misinterpreted Word in the Old Turkic Inscriptions, UAJb 35, 1964, p. 134-144". Talat Tekin'in sadece İngilizce olarak kaleme aldı ı bu makale Runik harfli metinler üzerine çalı anlar için hâlâ de erini koruması nedeniyle Türkçeye çevirmeyi uygun gördük.

** Ara tırma Görevlisi. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Ara tırmaları Enstitüsü. merdemu@gmail.com, merdemu@hotmail.com.

¹ Atalay, *yigıtlıki* ekinde okuyor ki yanlış tır.

yigitlik kanı kaçça bardı "Yazık! Nerede bu gençlik? Nereye gitti?" (Arat I, s. 644, beyit 6524), yavaşlıkka isiz tiriglikni idtim "Yazık! Onu bo yere sarf ettim." (beyit 6527), yava kıldım isiz tiriglik avınçım "Ne yazık! Hayatı bo yere sarf ettim." (s. 645, beyit 6533)

Aynı eserde, *isiz'in* (muhtemelen I. ahıs iyelik ekli) daha uzun ekli olan *isizim* (= *ésizim*) kelimesinin aynı i levde kullanıldı ını görüyoruz: *isizim yigitlik isizim yigitlik / tuta bilmedim men sini terk kaçıttım. "Yazık gençli ime, gençli ime yazık! Ben seni tutmasını bilmedim, çok çabuk elden kaçırdım." (s. 644, beyit 6522)*

isiz ünlemi XII. yüzyıldan kalma dinî ve ahlakî nitelikli Atabetü'l-Hakâ'ik'de geçer: *kanı kaçça bardı kişilik isiz "Yazık! Hani insanlık, nereye gitti?" (Arat, s. 72, satır 386)* Buradaki birkaç örnek, kelimenin Orta Türkçede, özellikle Karahanlıcada ve Ka gar A zında acıma ve merhamet ünlemi olarak kullanıldı ını göstermesi bakımından yeterlidir. C nüshasında *esiz* ekinde yazılmıştır.

esiz Ça ataycada nadiren acıma ünlemi olarak kullanılmıştır. Bunun yerine yabancı kökenli *dirig, afsüs, figân, hayf* ve di er ünlemler kullanılmıştır, ama kelime asla konu ma dilinde kaybolmamıştır. Örne in, Ça atay edebiyatının son temsilcilerinden olan Özbek airi Furkat (1858-1909) bu ünlemi öyle kullanıyor:

kim bizni ötmi han u békler

kéçip 'i ratda z yi' ubh u mı

kétirmey yanığa bir ahl-i d ni

Modern Türk dillerinde *esiz* kelimesi acıma ünlemi olarak yalnızca (Eski Türkçe küçültme ve kuvvetlendirme eki) ekinin de ya adı ı Özbekçede, özellikle *esizgine* olarak korunmuştur.

Bu kısa giri ten sonra, imdi problemler harf gruplarının yorumlarına geçebiliriz.

=

Bazı eski Türk mezar yazıtlarında yer alan *s²iza* ve *s²za* harf grupları imdiye kadar *size* ekinde okundu ve zamirinin datif ekli ekli olarak yorumlandı. İlk olarak belirtmeliyiz ki bu dü ünçe tartışmaya çok açıktır. Tabii ki bu harf grupları *size* ekinde okunabilir, ama bu yazıtların ait oldu u tarihî dönem dikkate alınca ve morfolojik olarak meseleye yaklaşıncaya kelimenin *siz* zamirinin datif ekli olmadığı anlaşılabılır. Bu dönemde datif eki ekinde ve Eski Türkçede ahıs zamirlerinin datif ekileri

² C nüshasında *esiz* ekinde yazılmıştır.

³ Bu örne i Profesör J. Eckmann'a borçluyum. Makalenin ilk eklini önceden okuyup hemen hemen büyük bir bölümünü kabul etti im tavsiyelerde bulunarak bana yardımcı olan Andreas Tietze'ye de teşekkür ederim. Ayrıca W. J. Grisworld'a İngilizce'deki problemler yerlerde etti i yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

beşe~başa~maşa, seşe saşa bizke, bizişe, sizişe, sizlerke ve sizlerişe eklindedir. başa~saşa ve bizişe zamirlerindeki datif eki standart ekil 'dir ve özellikle ben+ge>beşe>başa, sen+ge>seşe>saşa ve biz+in+ge>bizişe kelimelerinde görülmektedir. Ancak bazı örneklerde, yerine görüyoruz. Örne in, kaganuma "ka anıma", inime "küçük erkek karde ime", oguluma "o - luma", ama bu eklerin Eski Türkçede yalnızca teklik I. ahıs iyelik ekinden sonra ve nadir olarak kullanıldı ına dikkat etmek gerekir.

imdi, e er problemlı kelimenin kökü *siz* zamiri ise, o halde tahmin edilen ekil ya *sizke* ya da *sizişe* olacaktır.

İkinci olarak, bir an için *size* eklinin do ru oldu unu dü ünelim. Bu durumda bile kelimenin metin ba lamında di er kelimelerle sentaks bakımından uy u ma dı nı görebiliriz.

Bunu Minusinsk yazıtından bir örnekle göstermek istiyorum: *er atım: öz t²ogdı: oğlanım size ebçim: adırılıtmız* (Minusinsk, d, 2) Bu satırdan açık olarak anla ılmaktadır ki *er atım* Öz Togdı özne ve yüklemli tam bir cümledir, kalan kısım ise bir cümle de ildir. E er *size* kelimesi hem *oğlanım* hem de *ebçim* kelimesini kar ılıyor olsaydı, sentaks bakımından *size* iki kelime arasında de il de, daha sonra yer alması gerekirdi. E er böyle de il de *size* sadece *oğlanım* kelimesini kar ılıyorsa, o halde *ebçim* kelimesi ile yüklem arasındaki sentaktik ba lantı ne olacak? Problemlı kelimenin *siz* ile herhangi bir ili kisinin olmadı ı açıktır. Bütün satırı u ekilde okuyorum: *er atım öz togdı. oğlanım, esiz e! ebçim! adırılıtmız. "Benim büyük adım Öz Togdı. Çocuklarım, yazık! Kadınım! Biz ayrıldık. (birbirimizden)"*

⁴ Bu ekil Tonyukuk'da vardır.

⁵ "Alttürkische Grammatik, Leipzig 1950, s. 92"de *size* ekli Yenisey Yazıtlarından alınmı tır ve tartı malı bir ekildir.

⁶ A. von Gabain aynı eki *iliş* "ülken, ilin" kelimesinin datifli ekli olan *ilişe* kelimesinde de görüyor. (Alttürkische Grammatik, s. 98) Bu ekiller datif ekinin daha eski ekillerinden geli mi olmalıdır: *iliş-ge>ilişe>ilişe*. Böyle bir geli meyi Eski Türkçe döneminde de görüyoruz: *benğü>benü* (Uybat I, sol, 2 ve Minusinsk, c. 1) Ayrıca bu ekiller Arat'ın belirtti i gibi yeni bir telaffuz kuralının sonucunda meydana gelmi olabilir. (Atebetü'l-Hakâyik, s. 111) Biz bir kelimedede bulunan iki ünsüzün tek ünsüz olarak telaffuz edildi ine dair net örneklere sahibiz: *iti<itti<ıd-tı "gönderdi"*.

⁷ *özt²ogdı*. Malov, *üzüt ugdı* eklinde okuyor. (EPT, s. 78) yerine yazılmı olsa bile bu grubu *Öz t²ogdı* olarak okuyabiliriz. (*togdum*, Altın Köl II, 1 ve Ulukem Karasu, ön, 2) Ayrıca ahıs isimlerinde ikinci unsur olarak *togdı* ekli Türkçede oldukça yaygın: *Ay Togdı, Kün Togdı*.

Malov, kelimeyi *eçim* okuyor. (EPT, s. 78) Yazıtın el yazısı ile kopyası Malov tarafından yayımlandı. İlk harf orada 'dir. Bu sebeple Orkun, Malov'un okuyuş unu kabul etmiyor ve harf grubunu *biçim* "biçim, ekil" olarak okuyor. (ETY, III, s. 97) Bu kelime buraya pek uygun gözüküyor. Bunların anlamsız oldu u ve kelimenin *ebçim* "karım" okunması gerekti i açıktır.

Bu morfolojik ve sentaktik delillerin yanında Minusinsk yazıtında (satır 1) kelimenin başındaki ünlünün yazılı olduğu da bizim okuyumuzu destekliyor.

Gramatikal deliller dikkate alınarak, iki harf grubu *esiz e!* eklinde okunabilir ve "Ne yazık! Vah!" olarak çevrilebilir.

Yazıtlarda birçok kez geçen *s²izma* ve *s²zma* harf grupları genellikle *sizime* eklinde okunmuş ve *sizim* eklinin datifli ekli olarak dü ünlümü tür. *sizm* ve *szm* harf grupları *sizim* eklinde de okunabilir ve bu konuda Malov'un dü üncesi kabul edilebilir. Morfolojik açıdan meseleye yaklaşıncaya, *siz+im* yapısında yanlışlık yok, ama semantik açıdan böyle bir yapı anlamsız ve biraz zorlama, en azından olağın dışı bir görünüm arz ediyor. Ayrıca, *sizim* ve *sizime* kelimeleri metin başlamasında birbirleriyle anlam bakımından uygunluk göstermiyor. Bunu birkaç örnekle göstermeye çalışalım.

Minusinsk yazıtının birinci yüzündeki ilk satır (Malov'un okuyunu kullanıyorum) başındaki gibidir: *yüzr²: k: dşm: s²zma: b²ır²: bdnma: s²zm: katln: bdnm:d²gü.*

Malov, satırı *yüz er kadaşım sizime biş er budunuma sizim katlan budunum edgü kaş* eklinde okuyor ve "Yüz er, akrabalarım, size yüz erime, yürekli milletime, iyi baba" (Yeniseyskaya pis'mennost' tyurkov, Moskova-Leningrad 1952, s. 76) Buradaki tek fiil, emir ekilli *katlan* (< *katıglan-*) "katlanmak, dayanmak" fiilidir. İmdi, *e er s²zma* harf grubu *sizime* ve kelime de *siz* kelimesinin datifli ekli ise ve Malov'a göre de *budunuma* datifli ekil ise, o halde datifli eklin fiili nerede ve bu özneye nasıl başlanıyor? Ayrıca, bu pasajda *katlan* fiilinden önceki *sizim* kelimesinin ilevi nedir? *E er biz Malov'un yorumunu kabul edecek olursak burada, başlantısız parçalardan başka bir şey elde edemeyebiliriz. Burada ve diğer yazıtlarda kullanılan ifadeler alakasız ve tutarsız olmamalı. Aslında buradaki *sizim* ve *sizime esizim* ve *esizim e!* eklinde olmalıdır ve *budunuma* datifli ekil de il, hitaplı ekil olmalıdır. Ben satırı şöyle okuyorum: *yüz er kadaşım, esizim e! biş er budunuma! esizim! katlan!* "Yüz er akrabalarım, yazık! Yüz bin milletim! Yazık! Dayan, milletim, iyi ..."*

İkinci örnek Uyug Turan yazıtının ön yüzündeki ikinci satırdan: *altun²ig kelig bélihte bantım teşri élimke bökmedim sizime yata.* Bu satırın diğer satırlarla gramatikal ilgisi olmayan başımsız bir pasaj olduğunu biliyoruz. *altun²ig kelig bélihte bantım* kendi içinde tam bir cümledir. *teşri élimke bökmedim* de aynı ekilde öyledir. *yata* kelimesine gelince bu kelimenin birçok yerde, burada olduğu gibi üzün-

⁹ Malov, *altun elig kēşig* "elli altın tokalı kemer" (EPT, s. 17) Bu yorum oldukça problemlidir. İlk olarak *altun elig* Malov'un dü ünlü ü gibi *elig altun* "elli altın" ifadesinin karışılması olarak anlaşılabilir. İkinci olarak, biz *altunlug kēşig bélihte bantım* (Elege, 5) ve *altunkēş adırılmım* (Oznaçennaya, 3) ifadelerine sahibiz.

tü ve acıma ünlemi olarak kullanıldı inı görüyoruz. Geriye *sizime* kalıyor. E er *sizime* önündeki cümlelerin bir parçası olsaydı, fiilden önce yer alması gerekirdi, sonrasında de il. Bununla birlikte, bu yazıtta *élimke, yaşımka, yérimke* örneklerinde görüldü ü üzere datif eki her zaman eklindedir. O zaman neden *sizime* kelimesindeki ek eklinde de, di er datifli ekillerde oldu u gibi *sizimke* eklinde de il?

Cevap yine burada, *esizim e* ifadesinin ünlem olmasında yatıyor. Bu satırı öyle okuyorum: *altunlig kēşig bēlimte bantım. teñri elimke bökmedim. esizim e! yata!* "Altın sada ımı belime ba ladım. Kutsal gök ülkeme henüz sahip olmadım. Yazık, vah!"

yata~yitta üzüntü ünlemi ile birlikte sıkça kullanılan kelimeleri, bu ekilde okumak için oldukça yeterli delillerdir.

=

imdiye kadar *siz* eklinde okunan *s²iz~s²z* harf gruplarının da böyle olmadı ı anla ılıyor. Bu sebeple kelime *esiz* eklinde okunmalıdır. Bunun için en güçlü delil a a ıdaki örneklerde görülece i üzere kelimenin aynı veya benzer ünlemlerle ço u durumda birlikte kullanılıyor olmasıdır.

Ayrıca *siz* kelimesinin metin ba lamında sentaks bakımından di er kelimelerle uygunluk arz etmemesi di er bir delil olarak da zikredilebilir. Bir örnekle açıklayalım. Abakan yazıtının ilk satırı öyledir: ... *altı y¹égirmi yaşıma almış kunçuy siz bökmedim egeçim.* (Malov, 95)

Biz *bök-* "bıkmak, usanmak, doymak" fiilinin öznesinin datif halde oldu unu ve nadiren lokatif-ablatif hale girdi ini biliyoruz. Yazıtlarda bu sentaks uyumu için pek çok örnek var: *teñri elimke bökmedim* (Uyug-Turan, ön, 2); *kuyda kunçuyumka ... ogulumka bökmedim* (Çakul II, 2); *edgüğe bökmedim* (Çakul III, 2); *teñri elimke başda begimke bökmedim* (Çakul IV, 3); *kadaşımka bökmedim* (Çakul IX, 1); *erdemlig élinte bökmedim* (Abakan, sa , 2)

imdi *s²z*, *siz* zamiri ise, *sizke* ve *sizinte* ekillerinde oldu u gibi ne datif ne de lokatif-ablatif halde olmalı. Ancak, burada sadece *s²z* harf grubu söz konusu.

Bu sebeple pasajı öyle okuyorum: ... *altı yégirmi yaşıma almış kunçuy, esiz! bökmedim, egeçim!* "On altı ya ımda evlendi im prenses, yazık! Senden bıkmadım, sevgili kadınım!"

Bu duruma delil olarak, Ihe-Ashete yazıtındaki *as²z* imlâsındaki kelime ba ında ünlünün yazılması da *esiz* okunu unu desteklemektedir.

Problemli kelimelerin imlâsı da son delil olarak gösterilebilir. Bilindi i üzere, Eski Türk Runik yazısında, ilk hecedeki yuvarlak dar ünlüler ço unlukla her zaman yazılır. Yazıtlardaki *s²iza*, *s²izm*, *s²izma* ekileri *s²za*, *s²zm*, *s²zma* ekilerinden daha fazla yer alıyor.

Özetle, yukarıdaki delillere ve örneklere dayanarak, imdiye kadar *siz, size, sizim ve sizime* ekinde okunan kelimelerin, aslında *esiz!, esiz e!, esizim! ve esizim e!* ekinde okunması gerektiği anlaşılabılır.

esiz ve onun daha uzun ekli *esizim* Eski Türk Yazıtlarında iki farklı ekinde kullanılmıtır: Birincisi, tek baına, ikincisi ünlemleri ile beraber.

Aaıda, eski Türk mezar yazıtlarında *esiz!, esiz e!, esizim!* ve *esizim e!* ihtiva eden pasajlar liste halinde sunulmuştur. Örneklerde, Malov ve diğerlerinden okuma bakımından ayrıldıım görülecektir, ama yeni yorumlar bu makalede ele alınmayacaktır.

1. ... *ogul(l)arı turgul, yelgek! lakzın y²ıl bardınız. esiz!* "O ulları Turgul ve Yelgek! Domuz yılında gittiniz. Yazık!" (Ihe-Ashete, arka, 2-3)

2. [*ç açığ!*] *esiz! keyin! bediziñizin bunça kazganu bér[diñiz].* "Vah, ne yazık! Zavallı! Çok fazla gayretle baardınız." (Khi-Khanin-Nur)

3. *atazım it, er atım udun. esiz!* "Benim çocukluk adımt ve erlik adımt Udun. Yazık!" (Talas I, 1)

4. *atı çur. utuz oğlan, sag(d)ıçıg adırılmış. esiz! taçıg eren esiz! ...* "Adı Çur. Karısından, çocuklarından ve arkadaşlarından ayrıldıım. Ne yazık! Genç bir dal gibi adam, yazık!" (Talas IV)

5. *ogramış. katun ogul, yurçı, esiz!* "Ogramı . Karım, çocuklarım, hısımt akrabam, yazık!" (Talas V, 1)

6. *esiz! élim e! kunçuyum a! oğlanım a! budunum a! esizim e! altmış yaşımnda [adırıldıım]. "Yazık! Ah benim ülkem! Prensesim! Çocuklarım! Budunum! Ne yazık! Atmı yaımnda ayrıldıım. (öldüm)"* (Uyug-Tarlık, I)

7. ... *esiz! atıñız or beg. esiz! [yt]a! iliniz için kazganu (...?) öz kuy, yta! esiz! ...* "Ne yazık! Andız Or Beg. Vah yazık! Ülkeniz için ele geçirerek ... Vadi ve vadiler, yazık!" (Açura, ön, 3-4)

8. *esiz! bagır! közüñin ... körmedi ertiniz. "Yazık! Vah, ne yazık! Görmedin... gözlerinle."* (Açura, sa, 3)

9. [*yt]a! esiz! er iki oğlın birle ölti. "Yazık! Vah, ne yazık! Er iki o lu ile beraber öldü."* (Uybat II, 5)

10. *ilimke bökmedim. esiz, ilim[e]!* "Ülkeme doymadım. Yazık, ülkeme!" (Oya, arka, 1)

11. *kara budunum! katıgılanıñ! el, törü, sü ıdman! yta! esiz! élim kanım!* "Kara budunum! Dayan! Ülkeyi, devleti ve orduyu kaybetme. Yazık, vah! Ülkem ve Hanım!" (Elege, 7)

¹⁰ Sir Gerard Clauson-Edward Tryjarski. "The Inscription at Ikhe Khushotu", , XXXIV/1, 1971.

12. *élim, esiz! ... kömül budunum ... erinç! ... esiz! ... kömülüm! ökfünç!* "Ülkem, yazık! ... Kömül budunum! ... Ne acı! ... Yazık! ... Kömülüm! Ne yazık!" (Kejilig-Hobu, 9)

13. *erdemî bar üçün kanıta aza tutuk (ku)tka tegmiş begim, esiz!* "Beyim, yazık! Erdemli i ile Hanından ayrılarak ebedî mutlulu a erdi." (Abakan, ön, 2)

14. *töliş bilge atım ... ben altı y¹egirmi yaşıma almış kunçuy, esiz! böökmedim egeçim.* "Benim adım Töli Bilge. Ben ... On altı ya-ımda evlendi im prenses, yazık! Sana doyamadım, sevgili kadını!" (Abakan, sa ,1)

15. *erdemlig élinte böökmedim, öldim. tutuk işaη a! ebimde y²at, tezkın. esiz! yuta! açığ!* "Erdemli ülkeme doyamadım ve öldüm. Ah Tutuk a ! Ülkemde yat ve dinlen. Ne yazık! Ne üzücü!" (Abakan, sa , 2)

16. *beg tarkan (b)ilge terig ben. esiz! élim kanıma böökmed(im).* "Ben Bilge Terig, bey tarkan. Ne yazık! Ülkeme ve Hanıma doymadım." (Elegest II, arka)

1. *öz yérim, ıduk yérim, esiz e! öz élim kanım! küη yut²uz a!* "Öz yerim, kutsal ülkem, yazık! Ülkem ve Hanım! Kadın kölelerim ve kırım!" (Minusinsk, a, 1)

2. *erdem üçün ... ünüm, esiz e! köηig! erdemim yaşı üçün ... "erdem için ... Ne yazık! Ne acı! Erdemim ya ı için."* (Minusinsk, d, 1)

3. *er atım öz t²ogdı. oğlanım, esiz e! ebçim! adırılmız!* "Er adım Öz Togdı. Çocuklarım, yazık! Kadını! Biz (birbirimizden) ayrıldık." (Minusinsk, d, 2)

4. *... edgüge böökmedim. esiz e! " yiye doymadım. Yazık!"* (Çakul III, 2)

5. *alp kolum erdem yürekim, esiz e! yata!* "Alp kolum, erdem yüre im, yazık! Ne acı!" (Kızıl-Çıra II, 1)

6. *élim kanım, esiz e! böökmedim. kün ay, esiz! yab²a!* "Ülkem ve Hanım, yazık! Doyamadım. (sana) Güne ve ay, yazık! Ne acı!" (Kızıl-Çıra II, 3)

7. *... esiz e! ar él bay mar, esiz!* "Ne üzücü! Fakir insan ve zengin mar, yazık!" (Abakan, arka, 1-2)

8. *... yérim, esiz e! yéη iç(i) eşim e! esiz e! eşim e! esiz e!* "Ülkem, yazık! Çok akrabalarım ve arkadaş larım, yazık! Arkada larım, ne acı!" (Tuva III, 2)

¹¹ Talat Tekin. "Elegest (Körtle Han) Yazıtı", 19-32. (Çev. Notu)

, 1995, s.

1. ... *kunçuyum, buñ! adırıldım. esizim! kün ay azdım. "Ne üzücü! Prensesimden ayrıldım. Ne yazık! Güne ve aydan ayrıldım."* (Begre, ön, 1)

2. ... *esizim! ... kagadaşım, esizim! "Ne yazık! Akrabam, ne üzücü!"* (Hemçik-Çırgak, ön, 3)¹²

3. ... *kuyda kunçuyum, b²us²! yuta! esizim! "Vadideki prensesim! Yazık! Ne üzücü!"* (Kejilig-Hobu, 6)

4. *yabız! ıg! kömülümün ebdükü ılt(t)ım. esizim! bökme[đim]. "Ne korkunç! Yazık! Kömül (halkını) topladım ve önüme koydum. Yazık! (Dünyaya) doymadım."* (Kejilig-Hobu, 10)

5. ... *kadaş élki, esizim! ... tay ... öküz at, yook! "Akrabalarım ve milletim, yazık! ... Da lar... öküz ve atlar, Ne yazık! Üzücü!"* (Abakan, ön, 4)

1. *kuyda kunçuyum, özde ogulum, yata! esizim e! yata! bökmedim. künüm kadaşım, yata! adırıldım. "Vadideki prensesim, vadideki çocuklarım, yazık! Ne üzücü! Doymadım (size). Akrabalarım, yazık! Ayrıldım (sizden)."* (Uyug-Turan, ön, 1)

2. *altun²ig kéşig bélihte bantım. teñri élimke bökmedim. esizim e! yata! "Altın oku belime ba ladım. Kutsal ülkeme doymadım. Ne yazık! Ne üzücü!"* (Uyug-Turan, ön, 2)

3. *kanım töl böri, kara budun, külüg kadaşım, esizim e! "Hanım Töl Böri, kara budun, ünlü akrabam, yazık!"* (Uyug-Turan, ön, 3)

4. *beg erkime, esizim e! adırıldım. "Yazık! Beylik gücümden ayrıldım."* (Barlık I, 3)

5. *yérim, yuta! subum adırıldım. buñ a! esizim e! yuta! "Ana vatanımdan ayrıldım. Ne yazık! Ne üzücü!"* (Begre, araka, 1)

6. ... *eşim, biñ erim, esizim e! bal²ık tağım, esizim e! "Arkada larım, bin erim, yazık! Kasabalarım ve da larım, ne yazık!"* (Hemçik-Çırgak, ön, 1)

7. *baş açalarım, yaş aça, y²ıl²kı, esizim e! "Büyük ve küçük akrabalarım, atlarım, yazık!"* (Hemçik-Çırgak, arka, 2)

8. *sekiz yétmiş yaşım öltüm. esizim e! "Altı sekiz ya ımda öldüm. Yazık!"* (Hemçik-Çırgak, arka, 4)

9. *yüz er kadaşım, esizim e! biñ er budunum a! esizim! katlan, budunum, edgü ... "Yüz akrabam, yazık! Yüz milletim! Yazık! Üzücü! Dayan milletim, güzel ..."* (Minusunsk, a, 1)

10. ... *uyar eşim, esizim e! adırtım a! bökmed¹im ... "Güçlü arkada larım, yazık! Ayrıldım (sizden) Doymadım (size)."* (Minusunsk, b, 2)

¹² Talat Tekin. "Hemçik-Çırgak Yazıtı", (Çev. Notu)

, 1999, s. 5-15.

11. *kuyda kunçuyumka, esizim e! ogulumga bökmedim. "Vadideki prensesime ve çocuklarıma doymadım. Yazık!"* (Çakul II, 2)

12. *er atım yaruk. tégin ben. bir otuz yaşımnda, esizim e! kit(t)im...* "Er adım Yaruk. Prens ben. Yirmi bir ya ımda gittim. Yazık ve üzücü!" (Çakul III, 1-2)

13. *alp uruğu tutuk ben. kuyda kunçuyum, éki oğlanım a! esizim e! yalıñus kızım a! yıñ éçi éşim kadaşlarım a! adırılı bardım a!* "Alp Uru u Tutuk ben. Vadideki prensesim ve iki o lum! Yazık! Yalnız kızım! Akralarım ve arkada larım! Ayrılıp gittim (sizden)." (Çakul IV, 1-2)

14. *teñri élimke başda begimke bökmedim. esizim e! kırk yaşımnda kaç[dtm]. "Kutsal ülkeme ve onun ba ındaki Beye doymadım. Yazık! Ben kırk ya ımda kaçtım. (öldüm)"*(Çakul IV, 1-2)

15. *kutlug çigşi ben. kadir yağıda [... er ölürtüm]. kara budunum a! yıtalesizim e! élim e! esizim e!* "Kutlug Çig i ben. Güçlü dü mandan [... Er öldürdüm] Kara budunum! Yazık! Ülkem! Yazık!" (Çakul VII)

16. *... éki elig yaşım. bökmedim ... esizim e! bökme[dtm]. "Ya ım kırk iki. Doymadım (dünyaya) ... Yazık! Doymadım ..."* (Çakul IX, 3)

17. *kuyda kunçuy [umka] adırılıtm. esizim e!* "Vadideki prensesimden ayrıldım. Yazık!"(Oya, ön, 2-3)

18. *küüç kül tutuk. esizim e! adırılıtm. élim. esizim e!* "Küç Kül Tutuk. Yazık! Ayrıldım (öldüm). Ülkem ve Hanım! Yazık! Ayrıldım (sizden)." (Oznaçennaya, ön, 2-3)

19. *kuyda kunçuyum a! esizim e! yıta! özde ogulum, esizim e!* "Vadideki prensesim! Yazık! Ne üzücü! Vadideki o lum! Yazık!" (Elege , 1)

20. *köök teñride kün ay azdım. yérime yıta! esizim e! adırılıtm. "Gökteki güne ve aydan ayrıldım. Yazık! Ülkemden ayrıldım"* (Elege , 3)

21. *kanım élime esizim e! yıta! bökmed[im]. kanım élime yıta! adırılıtm. "Ülkeme ve hanıma doymadım. Yazık! Hanımdan ve ülkemden ayrıldım. Yazık!"* (Elege , 4)

22. *buğ baña ... bat ermiş. öldüm. yıta! esizim e!* "Sıkıntı bana ... Hızlıca. Öldüm. Yazık!" (Elege , 11)

23. *[ogla]nıma, esizim e! adırılıtm. "Çocuklarımdan ayrıldım. Yazık!"* (Ulug-Kem-Karasu, ön, 1)

24. *bukun! iki! s²g(?) yaşı! esizim e!* "Yasını tut! Yüzünü yırt! ... Gözya ını dök! Yazık!" (Kızıl-Çıra I, 6)

25. *kadaşım, esizim e! y¹[ol]çı ben. tezig kryikde aluk ben. "Yazık, akralarım! Yoldayım. Kaçan geyikten daha hızlıyım."* (Kızıl-Çıra II, 2)

26. *kadaşım, künüm e! yıta! adırılıtm. esizim e!* "Akralarım! Yazık! Ayrıldım. Ne üzücü!" (Kızıl-Çıra II, 5)

27. *bir yétmiş yaşımğa kök teñride kün ay azdım. esizim e!*
"Altmı bir ya ımda gökteki güne ve aydan ayrıldım. Yazık!" (Kejilig-Hobu, 5)

28. *... élim esizim e! yérim. subum, esizim e!* "Ülkem, yazık! Ana vatanım, yazık!" (Kejilig-Hobu, 6)

29. *künüm kadaşım, esizim e! oğlanım a! [es]izim e! ... örünüm karam, esiz! yüz eb sıgir²im e!* "Akrabalarım, yazık! Çocuklarım, yazık! Beyaz ve siyahım, yazık! (kötü ve iyi eyler) Yüz çadırılık milletim! Sı ırım! Yazık!" (Kejilig-Hobu, 7)

30. *bıj bodrak yunt, esizim e!* "Bin hızlı atım! Yazık!" (Kejilig-Hobu, 8)

31. *élim, esizim e! kuyda ku[nç]uyum, esizim!* "Ülkem, yazık! Vadideki prensesim, yazık!" (Tele, 1)

32. *esizim e! yüz kadaşım a! altı budunum a! esizim e! adırılıtm.*
"Yazık! Yüz akrabam! Altı milletim! Yazık! Ayrıldım." (Tuva I, ön, 1)

33. *em, esizim e! em üçün esridi[m] ... esiz e! adırıl[dım]. küdik! akı!* "laç, yazık! laç sebebiyle sarho oldum. (hastalandım)... Yazık! Ayrıldım. (dünyadan) Ne acı!" (Tuva II, parça 2)

34. *élim kanım a! esizim e! er erdemi tokuz...* "Ülkem ve hanım! Yazık! Erdemi göstermek için..." (Tuva III, 2)

35. *... [té]rig ben. esizim e! kadaşım a! esiz e! oğlanım ...* "Ben ... Terig. Yazık! Akrabalarım! Ne acı! Çocuklarım..." (Tuva III, 1)